

АВАКУМ ПЕТРОВИЧ

„Авакум Петрович, протопоп града Јурјевца Поволшког – расколоучитељ из XVII ст., рођен до 1610 г. Пореклом из сиромашне породице, прилично начитан, мрачне и строге нарави, Авакум је прилично брзо постао познат као ревносни чувар православља, који се бавио и истеривањем ђавола. Строг према самоме себи, он је беспоштено прогонио свако безакоње и одступање од црквених правила, због чега је око 1651. г. морао да побегне од незадовољне пастве у Москву. Овде је Авакум, који је служио за ученог човека и личног познаника цара, учествовао при патријарху Јосифу (ум. 1652) у „исправленију књига”. Никон је заменио пређашње исправљаче, за које су грчки оригинали били недоступни, заиста ученим људима. Никон и његови исправљачи су увели оне „новине” које су и послужиле као први узрок раскола. Авакум је заузимао једно од првих места међу заступницима старине и био једна од првих жртава прогона, којем су били изложени Никонови противници. Већ у септ. 1652. бацили су га у тамницу и почели наговарати да промени став, али безуспешно. Авакум је протеран у Тоболск, а затим је 6 година био при војводи Афанасију Пашкову, који је послат на освајање „даурске земље”, стигао је до

Нерчинска, до Шилке и до Амура, трпећи не само сва лишавања у тешком походу, него и сурово опхођење од стране Пашкова, кога је он разобличавао у разним неправдама. У међувремену је Никон изгубио углед при двору, и Авакум је 1663. године враћен у Москву. Први месеци након повратка представљали су време великог личног тријумфа Авакума; сâм цар је исказивао велику наклоност према њему. Међутим, убрзо су сви увидели да Авакум није лични непријатељ Никона, него противник владајуће цркве. Цар га је саветовао преко Родиона Стрешњева, ако већ не жели да се „присаједини”, да барем ћути. Авакум је послушао, али само накратко. Убрзо је још више него раније почео корити и нападати архијереје, хулити на 4-краки крст, исправљање симбола вере, крштење са три прста, вишегласно црквено појање, одбацивао је могућност спасења по исправљеним црквеним књигама и чак је послао писмо цару у коме је молио да се Никону одузму сви црквени чинови и да се обнове обреди какви су били за време Јосифа. Авакум је 1664. г. депортован у Мезењ, где је боравио 11 и по година, настављајући своје фанатично проповедање, подржавајући своје присталице, разбацане по читавој Русији, окружним посланицама, у којима је себе називао „рабом и послаником Исуса Христа” и „протосингелом русијске цркве”. Авакум је 1666. г. доведен у Москву, где су га 13. маја након узалудног наговарања на сабору, окупљеном ради суђења Никону, постригли и проклели на служби божијој у Успенској саборној цркви, а у одговор на то Авакум је одмах изрекао анатему архијерејима. Ни после тога се још није одустајало од намере да се Авакум убеди, пошто је његово пострижење било дочекано са великим незадовољством

и у народу, и у многим бојарским домовима, па чак и при двору, где је царица, која се заузимала за Авакума, на дан његовог пострижења имала „велико неустројеније” са царем. Поново су наговарали Авакума, сад већ пред лицем источних патријарха у манастиру Чудову, али је Авакум чврсто остао при своме. Његови најближи саучесници тада су погубљени. Авакум је само кажњен бичевањем и депортован у Пустозерск, 1667. године. Чак му нису ни одсекли језик, као Лазару и Епифанију, са којима су он и Никифор, протопоп симбирски [Симбирск, у ХХ в. Уљановск, А. Л.], послати у Пустозерск. Авакум је 14 година провео на хлебу и води у земљаном затвору у Пустозерску, неуморно је настављао своје проповедање, слао повеље и окружне посланице. Напослетку је његово дрско писмо у коме је молио цара Алексеја Михајловича и нападао патријарха Јоакима, одлучило судбину Авакума и његових другова. 1. [14] априла 1682. године они су спаљени у Пустозерску. Расколници сматрају Авакума за мученика и имају његове иконе. У сфери раскола Авакум је деловао не само примером непоколебљивости убеђења; он је и један од најистакнутијих расколоучитеља. Авакуму се приписују 43 дела, од којих је 37, међу њима и његова аутобиографија („Житије”) штампано од стране Н. Суботина у „Материјалима за историју раскола” (т. I и V). [Реч је о врло кратким делима, која су груписана у *Књију беседа*, *Књију толкованија* (тумачења делова Библије), *Књију разобличења* и *Писма*.] Вероучитељски погледи Авакума своде се на одбацивање Никонових „новина”, које он доводи у везу са „римском заблудом”, тј. са латинством. Осим тога, Авакум је у св. Тројству разликовао три суштине или бића, што је и дало првим разобличитељима раско-

ла повод да говоре о посебној секти „авакумштине”, која заправо није постојала, пошто Авакумове погледе на св. Тројство расколници нису прихватили.”

У тексту из Брокхауз-Ефроновог енциклопедијског речника (С. Петербург, 1890) који нас скоро сасвим објективно обавештава о личности протопопа Авакума и времену у коме је живео и деловао, ипак је приметна антипатија руског друштва још и с краја XIX в. према њему. Пре свега, а за разлику од године рођења која се наводи у свим новијим изворницима (1620. или 1621), овде се наводи да је рођен пре 1610. године – као да је мањи злочин спалити живог човека старог 70, него само 60 година! Затим, у текстовима о Авакуму из совјетског времена наводи се да су чак и чувари затвора у Пустозерску били на његовој страни и помагали му. И заиста, како би без прилично великог броја истомишљеника и сучесника Авакум могао у затвору написати сва своја дела па их још и разаслати по Русији? Осим тога, Авакум је један део тог времена провео у „сруб”, малом затвору без пода – и то у Пустозерску, североисточно од Архангелска, тј. на крајњем северу европске Русије, где у датим условима климе тако не би могао преживети ни једну зиму, што нам потврђује да је и међу тамничарима морао имати особе које су саосећале са њим и помагале му, већ при крају двадесетогодишњег периода у коме су га и молили да се „присаједини”, и кажњавали га због одбијања. Подсетимо се: Бордана Бруна је римска инквизиција држала утамниченог девет и по година, убеђујући га да се одрекне својих „јеретичких” погледа на свет, пре него што га је спалила на ломачи. Руска православна црква је убеђивању

посветила двоструко више времена – и ни онај који је био у праву, ни овај који није, нису попустили.

Било како било, у лицу протопопа Авакума Русија је изгубила потенцијално великог књижевника, можда сличног Волтеру а свакако Раблеу, који је такође био духовно лице, монах, и чији се хумор у делима *Гарјанџуа* и *Панџајруел* заснива на неумереном преувеличавању и фантастици – ономе што, како видимо, ни Авакуму није било страно. Уместо тога, руска историја је добила околело верског фанатика, немољивога расколника чији се утицај у Русији осећа и до данас.

А. Л.